

19.8.2014

Dnro 3328/4/13

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Minna Verronen

PERHEHOITOPAIKAN VAIHTUMISESTA OLISI TULLUT TEHDÄ ERITYISHUOLLOSSA OLEVALLE VALITUSKELPOINEN PÄÄTÖS

1 KANTELU

A pyysi 30.7.2013, 9.9.2013, 11.10.2013 ja 15.3.2014 lähettämässään sähköpostiviesteissään eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan kehitysvammaisen veljensä B:n asumisasiaa. Hän arvosteli sairaanhoitopiirin sosiaalipalveluiden menettelyä sijoittaa hänen veljensä vastoin hänen omaa ja veljensä tahtoa perhehoitoon C:n kaupunkiin lokakuussa 2012. Hän kertoi veljensä asuneen aiemmin perhehoidossa D:n luona E:n kaupungissa syyskuuhun 2012 asti.

A toivoi, että hänen veljensä pääsisi asumaan mahdollisen pian palvelukotiin E:n kaupunkiin, jonne hänelle oli kantelijan kertoman mukaan varattu paikka. A kertoi kehitysvammavirkailijoiden asettuneen jyrkästi sitä vastaan, että hänen veljensä olisi sijoitettu aivan entisen perhehoitajan lähellä sijaitsevaan palvelukotiin. A:n mielestä hänen veljensä hoitopaikasta oli tullut arvovaltaksi hänen ja virkailijoiden välille.

B:n entinen perhehoitaja, toimitti 23.1.2014 päivätyin lisäkirjeen liitteineen. Hänen mukaansa E:n kaupungissa olisi ollut vapaana paikka B:lle, mutta se ei kelvannut sairaanhoitopiirin virkamiehille. Hänen mukaansa kaikki hänellä olleet perhehoidossa olleet asukkaat siirrettiin C:n kaupunkiin eikä heiltä kysytty haluavatko he sinne muuttaa eikä asiasta muutoinkaan keskusteltu asukkaiden kanssa.

- - -

3 RATKAISU

Katson, että sairaanhoitopiirin sosiaalipalveluiden olisi tullut tehdä erityishuollossa olevalle B:lle valituskelpoinen päätös hänen perhehoitopaikkansa vaihtumisesta. Kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain 34 §:n mukaan erityishuolto-ohjelmaa on tarkistettava tarvittaessa.

Muilta osin kantelu ei ole antanut minulle aihetta toimenpiteisiin.

3.1 Perhehoitajan ja perhehoitopaikan vaihtuminen

3.1.1 Kantelu

Kantelun mukaan B sijoitettiin uuteen perhehoitopaikkaan vastoin tahtoaan. Lisäksi kantelijan mukaan B:n perhehoitopaikan vaihtumisesta ei ollut tehty päätöstä.

3.1.2 Selvitys

Sairaanhoitopiirin sosiaalipalveluiden toimialueen sosiaalipalvelujen johtajan antaman selvityksen mukaan B:lle on 16.1.2012 päivätyssä erityishuolto-ohjelmassa päätetty antaa pitkäaikaista perhehoitoa. Erityishuolto-ohjelma on voimassa 31.12.2016 saakka, joten erityishuolto-ohjelman uudistamista ei ole pidetty tarpeellisena. Selvityksen mukaan sosiaalitoimen edustajan ja sairaanhoitopiirin edustajien kesken oli ollut yhteinen näkemys perhehoidon jatkumisesta, vaikka perhehoitopaikka vaihtui. C:n kaupungissa sijainnut perhehoitopaikka oli jo osoittautunut B:lle sopivaksi sijoituspaikaksi, eikä vaihtoehtoja sille ollut, joten B muutti C:n kaupungin perhehoitopaikkaan perhehoitajalle tehdyllä perhehoidon toimeksiantosopimuksella.

Selvityksen mukaan B ei missään kokeilun eikä sijoituksen vaiheessa ollut tuonut esille seikkoja, jotka olisivat puhuneet sijoitusta vastaan. Päätös perhehoitopaikan vaihtumisesta oli tehty 25.10.2012 verkostopalaverissa, jossa mukana olivat toimeksiantaja (sosiaaliviranomainen), perhehoidettava, hoidon järjestämisestä vastaava taho ja veljen A:n edustajana oli ollut asianajaja. Verkostopalaverista laaditusta muistiosta ilmenee, että B oli todennut viihtyvänsä C:n kaupungissa sijaitsevassa perhehoitopaikassa ja hän oli ilmoittanut olevansa tyytyväinen asuinpaikkaansa. Muistiossa lisäksi todettiin, että B oli vierailut uudella perhehoitajalla silloisen perhehoitajan lomien aikaan muutamia kertoja vuosina 2010, 2011 ja kesällä 2012.

Sosiaalijohtajan selvityksen mukaan perhehoitokäynnillä 20.8.2012 oli keskusteltu silloisen perhehoitajan eläkkeelle jäämisestä ja perhehoitokokeilusta muualle. Selvityksen mukaan keskustelujen pohjalta alettiin valmistella uutta perhehoitopaikkaa perhehoidon asukkaille. Perhehoitokokeilu aloitettiin 2.10.2012 alkaen uudessa paikassa. Asiasta oli selvityksen mukaan useita kertoja aikaisemmin puhuttu perhehoitajan ja B:n kanssa eikä perhehoitokokeilulle ollut tullut tietoon mitään estettä.

Sosiaalijohtajan selvityksen mukaan B:n veljen A:n kanssa käytiin puhelin- ja sähköpostikeskusteluja 2.10.–25.10.2012 ja korostettiin, että perhehoitosijoituksesta päätetään vasta 25.10.2012 neuvottelussa. Selvityksen mukaan koska A oli jo syyskuussa 17.9.2012 sähköpostilla vastustanut B:n siirtokokeilua sosiaaliviranomaisille, oli oletettava, että hän oli ollut tietoinen asiasta.

Selvityksen mukaan sosiaalipalvelut olivat toimineet B:n sijoituksessa asianmukaisesti ja hänen etunsa mukaisesti. Sosiaalipalveluiden velvollisuus on huolehtia ensisijaisesti B:n edusta. Selvityksen mukaan A on sivullisen asemassa B:hen nähden, ja sosiaalipalveluiden velvollisuus on huolehtia ensisijaisesti B:n edusta. Myös D on perhehoidon toimeksiantosopimuksen rauettua ulkopuolinen henkilö B:n asiassa.

3.2 Lainsäädäntö

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Nykyisistä tukijärjestelmistä oikeutta välttämättömään huolenpitoon turvaavat mm. eräät vammaisten henkilöiden huoltoon kuuluvat tukitoimet. Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut sen mukaan kuin niistä on laissa säädetty. Tämän lisäksi perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Sosiaalihuoltolain (710/1982) 17 §:n mukaan kunnan on huolehdittava mm. kehitysvammaisten erityishuollon ja vammaisuuden perusteella järjestettävien palveluiden ja tukitoimien järjestämisestä sen mukaan kuin niistä lisäksi erikseen säädetään.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 4 §:n mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan. Lainkohdan mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet.

Kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977, jäljempänä kehitysvammalaki) 1 §:n mukaan erityishuoltoa annetaan henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja. Saman lain 2 §:n mukaan erityishuoltoon kuuluvia palveluita ovat mm. yksilöllinen hoito ja muu huolenpito. Lain 34 § edellyttää, että jokaista erityishuollon tarpeessa olevaa henkilöä varten on hyväksyttävä erityishuolto-ohjelma huollon yksilölliseksi toteuttamiseksi. Ohjelma, joka on tarpeen mukaan tarkistettava, on mahdollisuuksien mukaan laadittava yhteistyössä asianomaisen henkilön itsensä ja hänen holhoojansa (nykyisin edunvalvojansa) tai muun huoltajansa sekä sosiaalilautakunnan kanssa. Aluehallintovirasto voi, milloin henkilö itse, hänen holhoojansa (edunvalvojansa) tai sosiaalilautakunta katsoo, ettei erityishuolto-ohjelma ole tarkoituksenmukainen, määrätä ohjelmaa oikaistavaksi tarpeellisiksi katsomiltaan osin (36 §).

Kehitysvammaisten erityishuollosta annetun asetuksen 4 §:n mukaan kehitysvammalain 34 §:ssä tarkoitetun erityishuolto-ohjelman tulee sisältää suunnitelma annettavasta erityishuollosta, sen toteuttamistavasta sekä siitä, milloin erityishuolto-ohjelma viimeistään on otettava tarkistettavaksi.

Asian ratkaisemista koskevassa hallintolain 7 luvussa säädetään päätöksen muodosta, sisällöstä ja sen perustelemisesta. Hallintolain 43 §:n mukaan hallintopäätös on annettava kirjallisesti. Hallintolaissa ei erikseen säädetä viranomaisen velvollisuudesta tehdä päätös eikä myöskään hallinnossa asioivan oikeudesta saada päätös omassa asiassa. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 6 §:n mukaan sosiaalihuollon järjestämisen tulee perustua viranomaisen tekemään päätökseen. Viranomaisen päätöksentekovelvollisuus ja vastaavasti hallinnon asiakkaan oikeus saada päätös seuraa joka tapauksessa perustuslain 21 §:stä. Jokaisella on perustuslain 21 §:n mukaan oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä toimivaltaisessa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Hallintolain 44 §:n mukaan päätöksestä on käytävä ilmi päätöksen perustelut ja yksilöity tieto siitä, mihin asianosainen on oikeutettu tai velvoitettu taikka miten asia on muutoin ratkaistu. Hallintolain 45 §:n mukaan päätös on perusteltava ilmoittamalla, mitkä seikat ja selvitykset ovat vaikuttaneet ratkaisuun sekä mainittava sovellettavat säännökset.

3.3

Arviointi

Totean aluksi, että erityishuolto-ohjelman tarkoitus on turvata kehitysvammaisen henkilön oikeusturvan ja perusoikeuksien toteutuminen.

Saamani selvityksen mukaan B:lle on erityishuolto-ohjelmassa päätetty antaa pitkäaikaista perhehoitoa. Erityishuolto-ohjelma on selvityksen mukaan voimassa 31.12.2016 saakka, joten erityishuolto-ohjelman uudistamista ei ollut tästä johtuen pidetty tarpeellisena. Sosiaalitoimen

edustajan ja sairaanhoitopiirin edustajien kesken oli ollut yhteinen näkemys perhehoidon jatkumisesta, vaikka paikka on vaihtunut.

Saamani selvityksen mukaan B:lle oli tehty 16.1.2012 päätös erityishuolto-ohjelmaksi. Päätöksen mukaan hänelle oli myönnetty pitkäaikaista perhehoitoa toistaiseksi. Päätöksen mukaan se on tarkistettava viimeistään 31.12.2016. Kyseisessä päätöksessä oli B:n osoitteeksi mainittu silloisen perhehoitajan osoite.

Käsitykseni mukaan erityishuollon toteuttamisesta tulisi tehdä asianosaiselle valituskelpoinen päätös, jossa on yksilöity perhehoitaja ja perhehoidon paikka. Myös tilanteessa, jossa kehitysvammaisen henkilön perhehoitaja ja asuinpaikka vaihtuu, tulisi tehdä valituskelpoinen päätös. Kehitysvammalain 34 §:n mukaan erityishuolto-ohjelma on tarpeen mukaan tarkistettava. Myös hallintolain 43 §:n mukaan hallintopäätös on annettava kirjallisesti.

Kehitysvammaisella henkilöllä tai hänen edunvalvojallaan tulee olla tosiasiallinen mahdollisuus hakea muutosta itseään koskevaan päätökseen. Korostan, että perhehoitopaikkaa koskevalla ratkaisulla on erityinen merkitys kehitysvammaiselle henkilölle hänen oikeuksiensa ja etujensa toteutumisen kannalta.

Sosiaalihuollon asiakaslaki edellyttää, että tietyissä tilanteissa asiakkaan tahtoa selvitetään yhteistyössä hänen laillisen edustajansa taikka omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa. Sosiaalihuollon asiakaslain 9 §:n mukaan jos täysi-ikäinen asiakas ei sairauden, henkisen toimintakyvyn vajavuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi pysty osallistumaan ja vaikuttamaan palvelujensa tai sosiaalihuoltoonsa liittyvien muiden toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen taikka ymmärtämään ehdotettuja ratkaisuvaihtoehtoja tai päätösten vaikutuksia, on asiakkaan tahtoa selvitettävä yhteistyössä hänen laillisen edustajansa taikka omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa.

Saamani selvityksen mukaan A:n edustajana oli ollut asianajaja verkostopalaverissa 25.10.2012. Koska saamani selvityksen mukaan asiassa on kuultu sekä B:tä että A:ta, ei minulla ole aihetta epäillä, että asiassa olisi laiminlyöty asiakkaan mielipiteen kuuleminen yhteistyössä omaisen kanssa.

Kantelun mukaan B olisi halunnut muuttaa kantelussa mainittuun palvelukotiin, mutta saamani muu selvitys ei ole antanut tähän näkemykseen vahvistusta. Koska saamani selvityksen mukaan perhehoitopaikan vaihtamiseen oli ollut tarvetta ja koska B ei ollut tuonut missään vaiheessa esiin uudesta perhehoitopaikastaan tyytymättömyyttä aiheuttavia seikkoja sekä hän oli ilmoittanut verkostopalaverissa viihtyneensä uudessa asuinpaikassaan, ei minulla ole aihetta epäillä, että sosiaalipalvelut olisivat muutoin menetelleet perhehoitopaikan vaihtamisessa lainvastaisesti.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen sairaanhoitopiirin sosiaalipalveluiden tietoon. Käsitykseni mukaan sosiaalipalveluiden tulee tehdä valituskelpoinen päätös tilanteessa, jossa erityishuollossa olevan henkilön perhehoitopaikka vaihtuu. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni sairaanhoitopiirin sosiaalipalveluille.